

عوامل مؤثر بر رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار بخش مرکزی شهرستان زنجان

المیرا خان محمدی و روح‌اله رضائی^{۱*}

(دریافت: ۹۵/۰۸/۰۸؛ پذیرش: ۹۶/۰۱/۱۹)

چکیده

با توجه به اهمیت دانش و اطلاعات به‌عنوان مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توسعه بخش کشاورزی، بسیاری از محققان و صاحب‌نظران تأکید ویژه‌ای بر روی شناخت منابع اطلاعاتی و استفاده مناسب از آن‌ها و به بیان دیگر، داشتن رفتار اطلاع‌یابی مطلوب دارند. با در نظر گرفتن اهمیت موضوع، پژوهش حاضر با هدف بررسی رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار و عوامل تأثیرگذار بر آن انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق شامل تمامی کشاورزان گندم‌کار در بخش مرکزی شهرستان زنجان بود ($N=5705$) که ۲۵۰ نفر از آنان به‌عنوان حجم نمونه تعیین شدند. سپس نمونه‌ها از طریق روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای برای انجام تحقیق انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه بود که روایی محتوایی آن با نظر پانلی از کارشناسان و متخصصان در زمینه‌ی موضوع مورد پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق، پیش‌آزمون انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس‌های اصلی پرسشنامه در حد مناسب (در دامنه بین ۰/۷۸۴ تا ۰/۸۸۸) بود. نتایج تحقیق نشان داد که در حدود ۵۰ درصد از کشاورزان گندم‌کار در سطح متوسط، ۴۶ درصد در سطح پایین و تنها چهار درصد در سطح زیاد از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی استفاده می‌نمایند. همچنین، با توجه به نتایج تحقیق مشخص شد که در بین منابع اطلاعاتی بین فردی، اعضای خانواده و مسئولان محلی؛ منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای، برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی؛ رسانه‌های الکترونیکی، فیلم‌ها و سی‌دی‌های آموزشی؛ و منابع اطلاعاتی چاپی، کتاب‌های علمی و خبرنامه‌ها و گزارش‌های پژوهشی سازمان‌ها، به ترتیب بالاترین رتبه‌ها را از نظر میزان استفاده داشتند. نتایج تحلیل رگرسیون حاکی از آن بود که ۶۵/۷ درصد از واریانس متغیر وابسته "میزان استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی" را شش متغیر میزان دسترسی به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی، میزان مهارت‌های ارتباطی، میزان نیازهای اطلاعاتی، میزان اعتماد به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی، نگرش اطلاع‌یابی و میزان عملکرد گندم (دیم و آبی) تبیین کردند.

واژه‌های کلیدی: دانش و اطلاعات، رفتار اطلاع‌یابی، مهارت‌های ارتباطی، کشاورزان گندم‌کار، شهرستان زنجان.

^۱ به ترتیب، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی و دانشیار دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
* مسئول مکاتبات، پست الکترونیک: r_rezaei@znu.ac.ir

به‌ویژه استفاده از ابزارهای مختلف اطلاعاتی به‌منظور یافتن اطلاعات برای رفع نیاز اطلاعاتی وی اطلاق می‌شود (احمدی و یاری، ۱۳۹۳). در حقیقت، نیازهای اطلاعاتی، فرد را ناگزیر از قرار گرفتن در مسیرهای کسب اطلاعاتی می‌کند که این موضوع به پیدایش رفتار اطلاع‌یابی می‌انجامد و به انسان در تغییر هدف‌دار در دانش و معلومات یاری می‌رساند. در همین زمینه، کوکور (Cukur, 2013) رفتار اطلاع‌یابی را مجموعه‌ای از فرآیندهایی می‌داند که در نهایت منجر به دستیابی و استفاده از اطلاعات سودمند می‌شود. بدین ترتیب، کشاورزان در حین تلاش برای انجام امور کشاورزی و سایر فعالیت‌های زندگی و معیشت خویش، به‌منظور برآورده کردن نیازهای اطلاعاتی خود به تکاپو درآمده و بسته به شرایط و امکانات، از کانال‌ها و مجاری معینی برای برقراری ارتباط و دسترسی و بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی سود می‌برند (اسدی و همکاران، ۱۳۸۷). با توجه به مطالب اشاره شده، در یک جمع‌بندی کلی، می‌توان رفتار اطلاع‌یابی را مجموعه فعالیت‌هایی در نظر گرفت که یک فرد متناسب با شرایط و امکانات در دسترس و نیازهای اطلاعاتی خود انجام می‌دهد و به‌طور عمده شامل استفاده هدفمند از کانال‌ها و منابع اطلاعاتی و ارتباطی مختلف به‌منظور کسب دانش و اطلاعات مورد نیاز می‌باشد. صرف‌نظر از چگونگی تعریف رفتار اطلاع‌یابی، آنچه مسلم است، این شکل از رفتار یکی از فعالیت‌های مهم بشر است که به یادگیری، حل مسأله و تصمیم‌گیری کمک شایانی می‌کند و شامل جنبه‌های مختلفی می‌شود که مهم‌ترین بخش آن مربوط به شناخت و ارزیابی نوع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مورد استفاده می‌شود (مؤیدی و حیاتی، ۱۳۹۴؛ غیائی و پاریاب، ۱۳۹۱؛ اسدی و همکاران، ۱۳۸۷؛ Rastogi & Hasan, 2014; Babu et al., 2012; Hill, 2010). هیل (Dinpanah & Lashgarara, 2011) منابع اطلاعاتی را به دو دسته منابع اطلاعاتی بین فردی اعم از سایر کشاورزان، مأموران تغییر، مشاوران، کارکنان ترویج و غیره و منابع اطلاعاتی چاپی همچون گزارش طرح‌های پژوهشی، مقالات علمی، نشریات و غیره طبقه‌بندی کرده است. در همین زمینه، راستوچی و حسن (Rastogi & Hasan, 2014)، منابع اطلاعاتی را در قالب چهار دسته منابع اطلاعات شخصی محلی (اعضای خانواده، همسایگان، آشنایان، رهبران محلی و غیره)،

بخش کشاورزی از محورهای اصلی توسعه در بیشتر کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته به شمار می‌رود (Swanson, 2010)، زیرا این بخش نه تنها یکی از منابع اصلی اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد می‌باشد، بلکه تأمین کننده نیازهای معیشتی مردم و بستری مناسب جهت تولید کالاهای صادراتی به‌منظور ارزآوری و سامان‌دهی امور اقتصادی کشورها محسوب می‌شود (Sarris, 2006). از سوی دیگر، امروزه با در نظر گرفتن افزایش روز افزون جمعیت و محدود بودن زمین‌های کشاورزی، نیاز به توسعه پایدار به‌طور جدی احساس می‌شود. در این زمینه، بسیاری از محققان و صاحب‌نظران بر این باورند که اطلاعات و ارتباطات دو عامل اساسی در دستیابی به توسعه پایدار به شمار می‌روند (Halakatti et al., 2010; Aker, 2011; Babu et al., 2012; Okwu & Dauda, 2014; Rastogi & Hasan, 2011). در حقیقت، در حال حاضر دانش و اطلاعات به ابزارهایی کلیدی در روابط میان انسان‌ها تبدیل شده (معمارباشی و زمانی میان‌دستی، ۱۳۹۲) و سهم بسزایی در ارتقاء بهره‌وری، تسهیل پایداری و توانمندسازی منابع انسانی در بخش کشاورزی دارند و به همراه زمین، نیروی کار، سرمایه و مهارت، منابع حیاتی برای کشاورزان به حساب می‌آیند (Cukur, 2013). به‌طوری که حتی دسترسی به اطلاعات صحیح در زمان مناسب و از طریق منابع معتبر می‌تواند سبب موفقیت یا عدم موفقیت در فعالیت‌های کشاورزی شود (Ofuoku, 2012). البته، در این زمینه بایستی توجه داشت که شیوه دسترسی به اطلاعات در بین کشاورزان مختلف، متفاوت بوده و این امر به میزان زیادی به شرایط و توانایی آنان در به دست آوردن اطلاعات و به عبارت دقیق‌تر رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان بستگی دارد (Cukur, 2013).

رفتارهای انسان از انگیزه‌ها و نیازهای او سرچشمه می‌گیرند. انسان همواره نیازهای گوناگونی دارد و برای برآوردن نیازهایی که اهمیت بیشتری در زندگی او دارند، تلاش می‌کند. نیازهای اطلاعاتی نیز می‌تواند برآمده از ذائقه‌های انسانی، رشد جسمی و ذهنی، شرایط محیطی و تحصیلی افراد باشد. زمانی که نیازهای اطلاعاتی فرد مشخص شود، به‌طور طبیعی او در پی جستجوی اطلاعات مورد نیاز بر می‌آید. رفتار اطلاع‌یابی پس از درک وجود نیاز، بروز می‌کند و به هر فعالیت انجام شده توسط فرد

زراعی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ در سطح کشور به این استان اختصاص داشت (مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۵). علیرغم اهمیت و جایگاه محصول گندم در استان زنجان، آمارها حاکی از آن است که متوسط عملکرد این محصول به‌ویژه گندم در سطح این استان مطلوب نیست، به‌طوری که متوسط عملکرد گندم در سال زراعی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ در حدود ۷۰۰ کیلوگرم در هکتار بود که از میانگین کل کشور که ۱۰۴۳/۷ کیلوگرم در هکتار (در سال زراعی ۱۳۹۴-۱۳۹۳) بود، پایین‌تر است. همچنین، در همین سال زراعی این مقدار در مقایسه با استان‌هایی همچون اردبیل (با میانگین ۱۵۱۸/۵ کیلوگرم)، آذربایجان غربی (با میانگین ۱۲۰۱/۵ کیلوگرم)، قم (با میانگین ۱۳۵۴/۱ کیلوگرم)، لرستان (با میانگین ۱۲۶۶/۳ کیلوگرم) و گلستان (۲۲۷۶/۷ کیلوگرم)، از تفاوت قابل توجهی برخوردار است (مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۵)؛ این مسأله می‌تواند دلایل مختلفی داشته باشد. به‌احتمال فراوان، یکی از مهم‌ترین آن‌ها مربوط پایین بودن سطح استفاده کشاورزان گندم‌کار از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف و در نتیجه، ضعف اطلاعاتی آنان در زمینه‌های مختلف است. در این زمینه، نتایج پژوهش خان‌محمدی (۱۳۹۴) نشان داد که کشاورزان در استان زنجان از رفتار ارتباطی و اطلاع‌یابی مناسبی برخوردار نبوده و میزان استفاده آنان از منابع اطلاعاتی مختلف در سطح پایینی قرار دارد، به‌طوری که این مسأله سبب شده است تا میزان عملکرد تولید آنان کاهش یابد. این موضوع، ضرورت بررسی و شناخت رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار در شهرستان زنجان به‌ویژه عوامل تأثیرگذار بر آن را دو چندان می‌نماید. بر این اساس، این تحقیق به دنبال پاسخ دادن به پرسش‌های زیر است:

- ۱- میزان استفاده کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه از منابع اطلاعاتی و ارتباطی مختلف اعم از منابع بین فردی، منابع چندرسانه‌ای، رسانه‌های الکترونیکی و منابع چاپی تا چه اندازه است؟
- ۲- میزان دسترسی و اعتماد کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه به منابع اطلاعاتی و ارتباطی مختلف تا چه اندازه است؟

منابع اطلاعاتی شخصی غیر محلی (متخصصان و محققان کشاورزی، اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و غیره)، رسانه‌های انبوهی (تلویزیون، تلفن همراه، روزنامه و غیره) و منابع اطلاعاتی بومی (رسانه‌های محلی، سازمان‌های محلی، عرضه‌کنندگان نهاده‌ها و غیره) در نظر گرفته‌اند. در دسته‌بندی دیگری شاه‌ولی و ملکیان (۱۳۹۳) انواع منابع ارتباطی و اطلاع‌رسانی را به چهار دسته منابع فردی (کارشناسان جهاد کشاورزی، دوستان و همسایگان و غیره)، برقی و الکترونیکی (رادیو، تلویزیون، رایانه، اینترنت و غیره)، چاپی (روزنامه، نشریات ترویجی، مجلات علمی و غیره) و بومی (نمایشگاه‌های محلی، تئاتر محلی و غیره) تقسیم‌بندی کرده‌اند. با توجه به مطالب اشاره شده، در یک دسته‌بندی نسبتاً جامع می‌توان انواع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی را در قالب چهار دسته منابع بین فردی (اعضای خانواده، مسئولان محلی، همسایگان و آشنایان، کشاورزان نمونه، فروشندگان و توزیع‌کنندگان نهاده‌های زراعی، شرکت در دوره‌ها و کلاس‌های آموزشی و غیره)، منابع چندرسانه‌ای (برنامه‌های تلویزیونی، برنامه‌های رادیویی و برنامه‌های ماهواره‌ای)، رسانه‌های الکترونیکی (فیلم‌ها و سی‌دی‌های آموزشی، اینترنت، برنامه‌ها و نرم‌افزارهای کامپیوتری) و منابع چاپی (کتاب‌های علمی، روزنامه‌ها و مجلات، نشریات آموزشی و ترویجی، عکس‌ها، چارت‌ها و پوستره‌های ترویجی و غیره) در نظر گرفت. در تحقیق حاضر از این دسته‌بندی برای بررسی رفتار اطلاع‌یابی و شناخت نوع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مورد استفاده کشاورزان، بهره گرفته شده است.

گندم به‌عنوان یک محصول حیاتی در الگوی مصرفی خانوارهای جهان محسوب می‌شود (شریف، ۱۳۸۳). بر اساس آمارنامه کشاورزی، در کشور ایران سطح برداشت گندم در سال زراعی ۹۴-۱۳۹۳ در حدود ۵/۷۱ میلیون هکتار برآورد شده که معادل ۵۰/۲۴ درصد از کل سطح محصولات زراعی و ۷۱/۸۶ درصد از کل سطح غلات کشور می‌باشد. این امر حاکی از جایگاه و اهمیت استراتژیک محصول گندم دارد (مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۵). در استان زنجان نیز گندم یکی از محصولات مهم به‌شمار می‌آید، به‌طوری که در حدود ۵/۳۴ درصد از کل سطح برداشت گندم و ۲/۴۳ درصد از میزان کل تولید این محصول در سال

تأثیرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان مورد مطالعه بودند. ملک‌محمدی و همکاران (۱۳۸۷) در بررسی رفتار اطلاع‌یابی توت‌فرنگی کاران استان کردستان نشان دادند که بین رفتار اطلاع‌یابی توت‌فرنگی کاران با تعداد افراد خانوار، سطح زیر کشت، میزان درآمد، فاصله مزرعه تا بازار فروش، دسترسی به منابع تولیدی و میزان نیاز اطلاعاتی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحقیق سعیدی (۱۳۸۵) در بررسی میزان دسترسی و اعتماد گندم کاران استان همدان به فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مدیریت و کنترل آفت سن گندم حاکی از آن بود که میزان اعتماد کشاورزان به مراکز تحقیقات کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی، مراکز خدمات کشاورزی و مروجان کشاورزی در حد بسیار زیاد می‌باشد. همچنین، دیگر نتایج تحقیق حاکی از آن بود که بین سطح زیر کشت گندم، میزان تولید گندم با میزان دسترسی و اعتماد کشاورزان به فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه مثبت و معنی‌دار و بین سن کشاورزان و دسترسی و اعتماد آنان به فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه منفی و معنی‌دار وجود داشت.

راستوجی و حسن (Rastogi & Hasan, 2014) در مطالعه‌ای به بررسی رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان منطقه اودهام سینگ ناگار (Udham Singh Nagar) در هند پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این تحقیق، منابع اطلاع‌یابی بیشتر کشاورزان، همسایه‌ها، اعضای خانواده و فروشندگان محلی نهاده‌های کشاورزی بودند. لایاون (Layaon, 2013) در بررسی الگوهای ارتباطی برنج‌کاران فیلیپینی به هنگام مواجهه با تغییرات آب و هوایی، به این نتیجه رسید که بیشتر کشاورزان جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خاص خود، از یک سیستم ارتباطی مشترک و نسبتاً مشابه شامل کانال‌های اطلاعاتی بین فردی استفاده می‌کنند. همچنین، نتایج این تحقیق حاکی از آن بود که عوامل روان‌شناختی به‌ویژه نگرش و میزان اعتماد به منابع اطلاعاتی و عوامل اجتماعی شامل میزان تأثیرپذیری از سایر کشاورزان و گروه‌های مرجع از بیشترین تأثیر بر روی رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان برخوردار بودند. اوفوکو (Ofuoku, 2012) در بررسی تأثیر عوامل ارتباطی مروجان و کشاورزان در اثربخشی پیام‌های فنی مرتبط با طیور نشان داد که مهارت‌های ارتباطی مروجان و پرورش‌دهندگان طیور تأثیر مثبت قابل توجهی در

۳- مهارت‌های ارتباطی کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه در چه سطحی قرار دارد؟

۴- نگرش ارتباطی/ اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه چگونه است؟

۵- نیازهای اطلاعاتی کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه تا چه اندازه است؟

۶- مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه کدامند؟

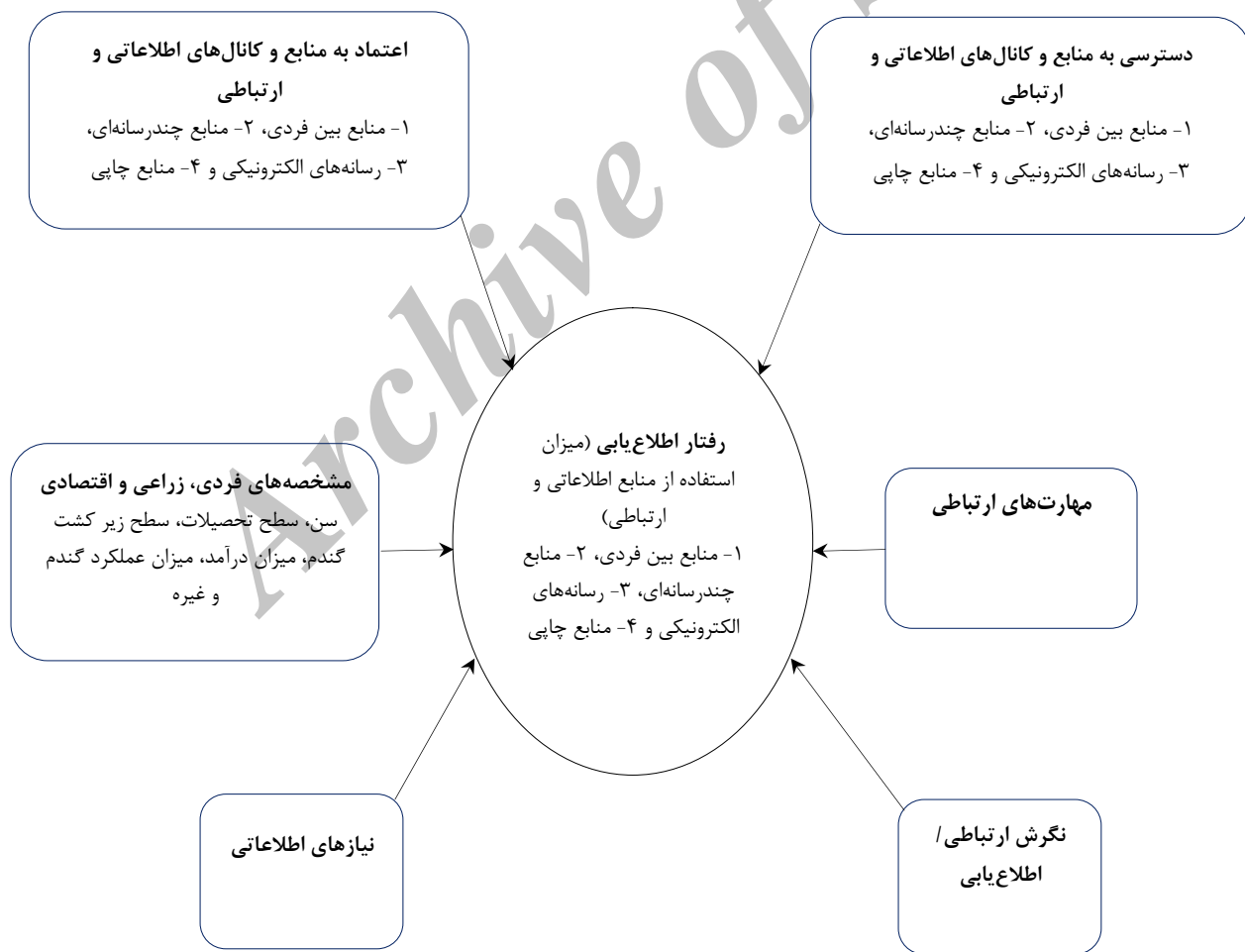
با توجه به مسأله طرح شده و پرسش‌های اشاره شده، هدف پژوهش حاضر بررسی وضعیت رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار در بخش مرکزی شهرستان زنجان و شناسایی عوامل تأثیرگذار بر آن بود. با در نظر گرفتن اهمیت موضوع، پژوهش‌های مختلفی در داخل و خارج از کشور در سال‌های اخیر صورت گرفته که در ادامه به‌طور خلاصه به نتایج برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

عرب‌پور (۱۳۹۳) در بررسی رفتار اطلاع‌یابی زنان روستای بخش مرکزی شهرستان زرند کرمان نشان داد که اصلی‌ترین منابع اطلاعاتی زنان، خانواده، دوستان، رادیو و تلویزیون و کلاس‌های آموزشی بودند. غیائی و پاریاب (۱۳۹۱) در بررسی رفتار و منابع اطلاع‌یابی هندوانه کاران شهرستان جویین نسبت به کشاورزی پایدار دریافتند که کشاورزان همسایه و سایر کشاورزان مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات کشاورزان مورد مطالعه بودند. در مطالعه دیگری، رضوانفر و سوختانلو (۱۳۸۸) در تحقیق خود متغیرهای تأثیرگذار بر رفتار ارتباطی کشاورزان دامدار ایران را مورد تحلیل قرار داده‌اند. نتایج این تحقیق نشان داد که کشاورزان دامدار با سطح تحصیلات بالا اطلاعات مورد نیاز خود را به‌جای مروجان از محققان کسب می‌نمایند. همچنین، نتایج تحقیق حاکی از آن بود که نقش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی بر رفتار ارتباطی کشاورزان بسیار ناچیز بوده و میزان شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی بیشترین تأثیر را بر ارتباط کشاورزان دامدار با مروجان و محققان دارد. اسدی و همکاران (۱۳۸۷) در بررسی انگاره‌های رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گوجه‌فرنگی کار استان بوشهر به این نتیجه رسیدند که متغیرهای سن کشاورزان، سابقه کشت گوجه‌فرنگی، شرکت در کلاس‌های ترویجی، دسترسی اطلاعاتی، دریافت وام، عضویت در نهادهای محلی، رضامندی اطلاعاتی و مناسبت اطلاعاتی، مهم‌ترین متغیرهای

اطلاعات دامی از آن‌ها استفاده می‌کردند. به‌طور مشابه، حسین و همکاران (Hossain *et al.*, 2011) در تحقیق خود به بررسی رفتار اطلاع‌یابی و ارتباطی کشاورزان در دریافت اطلاعات جهت بهبود فناوری تولید برنج پرداخته‌اند. بر اساس نتایج کسب شده، شرکت در دوره‌های آموزشی- ترویجی، دسترسی به منابع اطلاعاتی، سطح دانش فنی کشاورزی، مهارت‌های ارتباطی، میزان اعتماد به منابع اطلاعاتی و نگرش نسبت به فناوری‌های کشاورزی، رابطه مستقیم و معنی‌داری با رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان داشتند. این در حالی است که بین سن پاسخگویان و رفتار اطلاع‌یابی آنان رابطه منفی و معنی‌داری وجود داشت.

بر مبنای مطالب اشاره شده در بخش‌های پیشین و بر اساس هدف تحقیق، در این بخش مدل مفهومی پژوهش ترسیم شده است (نگاره ۱).

اثربخشی اطلاعات ارائه شده به پرورش‌دهندگان طیور داشت. بابو و همکاران (Babu *et al.*, 2012) در بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتارهای جستجوی اطلاعات در کشاورزان تامیل نادو (Tamil Nadu) در هند به این نتیجه رسیدند که میزان دسترسی به منابع اطلاعاتی، میزان نیاز اطلاعاتی و مهارت‌های ارتباطی کشاورزان از عوامل اصلی تأثیرگذار بر رفتارهای جستجوی اطلاعات آنان بودند. در مطالعه دیگری، ورما و همکاران (Verma *et al.*, 2012) در بررسی شیوه‌های جستجو و اشتراک اطلاعات در بین کشاورزان ایالت اوتار پرادش (Uttar Pradesh) هند دریافتند که منابع اطلاعاتی بیشتر کشاورزان برای به دست آوردن اطلاعات دامی، منابع محلی مانند کشاورزان همسایه و کشاورزان پیشرو بودند. پس از منابع محلی، به ترتیب رادیو، تلفن همراه و روزنامه منابع اطلاعاتی دیگری بودند که کشاورزان برای کسب

نگاره ۱- مدل مفهومی پژوهش: عوامل تأثیرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار

روش پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ میزان و درجه کنترل متغیرها، غیرآزمایشی و توصیفی، از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، میدانی و در نهایت به لحاظ قابلیت تعمیم یافته‌ها، از نوع پیمایشی محسوب می‌شود. جامعه آماری این تحقیق را تمامی کشاورزان گندم‌کار در بخش مرکزی شهرستان زنجان تشکیل می‌دهند (N = 5705) که بر اساس جدول بارتلت و همکاران (Bartlett et al., 2001)، تعداد 250 نفر از آنان برای انجام تحقیق انتخاب شدند. برای دستیابی به نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای استفاده شد؛ بدین ترتیب که در مرحله اول، از بین شش دهستان بخش مرکزی شهرستان زنجان شامل بوغداکندی، بناب،

زنجان‌رود بالا، معجزات، تهیم و قلتوق، چهار دهستان (شامل بوغداکندی، بناب، تهیم و قلتوق) به‌طور تصادفی ساده انتخاب شدند. در مرحله بعد، از میان 68 روستای چهار دهستان اشاره شده و با در نظر گرفتن تعداد روستاها در هر یک از این دهستان‌ها، 20 روستا برای انجام مطالعه مد نظر قرار گرفت (جدول 1) و سپس، متناسب با تعداد کشاورزان گندم‌کار در هر یک از روستاهای انتخاب شده، تعداد نمونه در هر یک از روستاها تعیین گردید. در نهایت، این نمونه‌ها به‌طور تصادفی ساده از بین کشاورزان گندم‌کار در هر روستا انتخاب و داده‌های مورد نیاز از طریق آن‌ها گردآوری شد (جدول 1).

جدول 1- دهستان‌ها و روستاهای مورد مطالعه و تعداد نمونه اختصاص یافته به هر یک از آن‌ها

ردیف	دهستان	نام روستا	تعداد نمونه اختصاص یافته
1	بناب	دیزج آباد	4
2		اردین	6
3		گوالی	7
4		زرنان	4
5		بناب	8
6		بولماچی	13
7		اسکند	14
8		نیماور	28
9	بوغداکندی	تلخاب	33
10		حسین آباد	12
11		کاوند	15
12		سقل طولی	4
13		سعید کندی	7
14		گل بلاغی	12
15	قلتوق	شیخ جابر	10
16		چایرلو	15
17		قلتوق	22
18		قوزلو	16
19	تهیم	همایون	8
20		تهیم	12
	جمع		250

۰/۸۲۸ بود که در حد مناسب قرار دارد (رفتار اطلاع‌یابی = ۰/۸۰۹، میزان اعتماد = ۰/۸۱۳، میزان دسترسی = ۰/۸۴۴، نیازهای اطلاعاتی = ۰/۸۸۸، مهارت‌های ارتباطی = ۰/۷۸۴ و نگرش ارتباطی / اطلاع‌یابی = ۰/۸۲۹). پس از نهایی شدن ابزار تحقیق، پرسشنامه‌ها در اختیار نمونه‌های مورد نظر قرار داده شد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج در دو بخش آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (شامل تحلیل رگرسیون) ارائه شد. شایان‌ذکر است که در بخش توصیفی، برای گروه‌بندی پاسخگویان (در سطوح پایین، متوسط و بالا) از فرمول تفاوت انحراف معیار از میانگین (ISDM) استفاده شد.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود که از شش بخش مختلف تشکیل شده بود (جدول ۲). شایان‌ذکر است که متغیر وابسته تحقیق رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم کار بود که برای سنجش آن به بررسی میزان استفاده کشاورزان از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف پرداخته شد (اسدی و همکاران، ۱۳۸۷؛ Rastogi & Hasan, 2014; Babu *et al.*, 2012; Dinpanah & Lashgarara, 2011). روایی محتوایی پرسشنامه با نظر اعضای هیأت علمی گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان و کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان زنجان بررسی و پس از انجام اصلاحات مورد تأیید قرار گرفت. به‌منظور تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش‌آزمون (۲۵ نفر خارج از نمونه اصلی) انجام گرفت که میانگین مقادیر آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس‌های اصلی پرسشنامه در حدود

جدول ۲- بخش‌های مختلف پرسشنامه به همراه تعداد گویه‌ها و مقیاس سنجش آن‌ها

ردیف	بخش	تعداد گویه*	مقیاس سنجش
۱	ویژگی‌های فردی - زراعی - اقتصادی	۱۰	اسمی - ترتیبی - نسبتی
۲	رفتار اطلاع‌یابی (میزان استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی)	۱۰	منابع بین فردی
		۳	منابع چندرسانه‌ای
		۳	رسانه‌های الکترونیکی
۳	میزان اعتماد به منابع اطلاعاتی و ارتباطی	۵	منابع چاپی
		۱۰	منابع بین فردی
		۳	منابع چندرسانه‌ای
۴	میزان دسترسی به منابع اطلاعاتی و ارتباطی	۳	رسانه‌های الکترونیکی
		۵	منابع چاپی
		۱۰	منابع بین فردی
۵	نیازهای اطلاعاتی	۳	منابع چندرسانه‌ای
		۳	رسانه‌های الکترونیکی
		۵	منابع چاپی
۴	نیازهای اطلاعاتی	۲۸	ترتیبی (طیف لیکرت ۵ سطحی از خیلی کم تا خیلی زیاد)
۵	مهارت‌های ارتباطی	۲۰	ترتیبی (طیف لیکرت ۳ سطحی، همیشه، گاهی، هرگز)
۶	نگرش ارتباطی / اطلاع‌یابی	۱۷	ترتیبی (طیف لیکرت ۵ سطحی از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق)

* با توجه به زیاد بودن تعداد متغیرها و طولانی شدن مقاله، به گویه‌های استفاده شده برای سنجش اشاره نشده است.

یافته‌ها و بحث

نتایج تحقیق حاکی از آن بود که میانگین سن و سابقه کار کشاورزان گندم‌کار به ترتیب ۴۵/۴۶ و ۲۵/۸۸ سال بود. همچنین، میانگین تعداد اعضای خانوار پاسخگویان ۴/۸۷ نفر و کمینه و بیشینه آن به ترتیب ۲ و ۱۲ نفر بود. نتایج به دست آمده از توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سطح تحصیلات در جدول ۳ نشان داده شده است. همان‌طور که از نتایج پیداست بیشترین درصد فراوانی سطح تحصیلات در بین پاسخگویان مربوط به دوره راهنمایی و کمترین مربوط به مدرک کارشناسی و بالاتر (۴ درصد) بود.

از نظر نوع کشت محصول، نتایج تحقیق حاکی از آن بود که ۸/۴ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه دارای کشت آبی، ۵۳/۸ درصد کشت دیم و ۳۷/۸ درصد نیز دارای هر دو نوع کشت آبی و دیم بودند. بر اساس نتایج کسب شده، میانگین سطح زیر کشت گندم آبی و دیم در بین کشاورزان مورد مطالعه به ترتیب ۲/۱۴ و ۶/۴۱ هکتار بود. دیگر نتایج حاکی از آن بود که میانگین عملکرد گندم آبی پاسخگویان در منطقه مورد مطالعه، ۳۰۱۴ کیلوگرم در هکتار و میانگین عملکرد گندم دیم، ۸۲۷ کیلوگرم در

هکتار بود. توزیع فراوانی کشاورزان گندم‌کار برحسب نوع نظام بهره‌برداری در جدول ۴ نشان داده شده است. همان‌طور که از نتایج پیداست، بیشترین فراوانی مربوط به نظام بهره‌برداری ملکی (۸۶/۸ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به نظام بهره‌برداری سهم‌بری (۴/۶ درصد) بود.

نتایج به دست آمده از تحقیق در رابطه با رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با میزان استفاده، دسترسی و اعتماد کشاورزان گندم‌کار به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف در قالب چهار مؤلفه منابع اطلاعاتی بین فردی، منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای، منابع الکترونیکی و منابع اطلاعاتی چاپی در جدول ۵ آورده شده است. با توجه به نتایج تحقیق، در هر چهار مؤلفه مورد مطالعه، منبع اطلاعاتی که بالاترین رتبه را از نظر میزان دسترسی و اعتماد کسب کرده، از نظر میزان استفاده نیز بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است؛ بر این اساس، در بین منابع اطلاعاتی بین فردی، اعضای خانواده؛ منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای، برنامه‌های تلویزیونی؛ رسانه‌های الکترونیکی، فیلم‌ها و سی‌دی‌های آموزشی؛ و منابع اطلاعاتی چاپی، کتاب‌های علمی دارای بالاترین رتبه‌ها بودند.

جدول - توزیع فراوانی کشاورزان گندم‌کار سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد (معتبر)	فراوانی تجمعی
بی سواد		/	/
خواندن و نوشتن		/	/
ابتدایی		/	/
راهنمایی		/	/
دیپلم		/	/
کارشناسی ارشد و بالاتر		/	/
مجموع			

جدول - توزیع فراوانی کشاورزان گندم‌کار نوع نظام بهره‌برداری

نوع نظام بهره‌برداری	فراوانی	درصد (معتبر)
ملکی		/
اجاره‌ای		/
بری		/

جدول ۵- رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با میزان استفاده، دسترسی و اعتماد کشاورزان گندم‌کار به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف

منبع و کانال‌ها	میزان استفاده			میزان دسترسی			میزان اعتماد			گویه‌ها
	رتبه	انحراف معیار	میانگین*	رتبه	انحراف معیار	میانگین*	رتبه	انحراف معیار	میانگین*	
منابع اطلاعاتی بین فردی	۱	۱/۳۶	۴/۱۰	۱	۱/۲۹	۴/۲۶	۱	۱/۲۱	۴/۲۸	اعضای خانواده
	۲	۱/۴۷	۳/۸۰	۲	۱/۴۰	۳/۹۹	۳	۱/۳۰	۴	مسئولان محلی (اعضای شورا، دهیاری‌ها و غیره)
	۳	۱/۳۲	۳/۷۷	۳	۱/۱۹	۴/۲۰	۲	۱/۱۶	۴/۰۴	همسایگان و آشنایان
	۴	۱/۶۷	۳/۴۹	۴	۱/۷۷	۳/۵۰	۴	۱/۴۷	۳/۷۵	کشاورزان نمونه
	۵	۱/۵۱	۲/۳۴	۵	۱/۳۸	۲/۴۳	۵	۱/۴۵	۲/۴۳	فروشندگان و توزیع‌کنندگان نهاده‌های زراعی
	۶	۱/۷۲	۱/۵۵	۶	۱/۴۱	۱/۵۲	۸	۱/۶۲	۲/۱۹	شرکت در دوره‌ها و کلاس‌های آموزشی
	۷	۱/۴۸	۱/۴۳	۷	۱/۴۸	۱/۶۶	۶	۱/۴۴	۲/۹۲	متخصصین، کارشناسان و مروجان کشاورزی
	۸	۱/۷۰	۱/۴۰	۸	۱/۶۸	۱/۵۵	۷	۱/۷۶	۲/۰۷	بازدید از مزارع نمایشی
	۹	۱/۵۹	۱/۲۰	۹	۱/۵۳	۱/۳۰	۹	۱/۶۸	۱/۸۵	شرکت در جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های ترویجی
	۱۰	۱/۴۶	۱/۰۲	۱۰	۱/۴۹	۱/۱۷	۱۰	۱/۷۱	۱/۷۳	شرکت در سمینارها و کنفرانس‌ها
منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای	۱	۱/۷۶	۲/۴۳	۱	۱/۸۰	۳/۰۹	۱	۱/۶۲	۲/۷۱	برنامه‌های تلویزیونی
	۲	۱/۷۷	۲/۰۶	۲	۱/۸۳	۲/۷۷	۲	۱/۵۱	۲/۵۷	برنامه‌های رادیویی
	۳	۱/۷۴	۱/۴۱	۳	۱/۸۴	۱/۵۲	۳	۱/۸۰	۱/۷۰	برنامه‌های ماهواره‌ای
رسانه‌های الکترونیکی	۱	۱/۶۵	۱/۶۰	۱	۱/۶۱	۱/۷۱	۱	۱/۷۷	۲/۳۶	فیلم‌ها و سی‌دی‌های آموزشی
	۲	۱/۷۰	۱/۴۲	۲	۱/۷۹	۱/۵۴	۲	۱/۸۵	۱/۸۷	اینترنت
	۳	۱/۴۰	۱/۰۶	۳	۱/۵۰	۱/۲۶	۳	۱/۷۲	۱/۸۵	برنامه‌ها و نرم‌افزارهای کامپیوتری
منابع اطلاعاتی چاپی	۱	۱/۵۲	۱/۳۲	۱	۱/۵۶	۱/۵۱	۱	۱/۸۱	۲/۲۲	کتاب‌های علمی
	۲	۱/۵۴	۱/۰۳	۲	۱/۵۹	۱/۲۴	۳	۱/۸۱	۱/۷۷	خبرنامه‌ها و گزارش‌های پژوهشی سازمان‌ها
	۳	۱/۲۴	۰/۸۷	۳	۱/۴۳	۱/۲۵	۲	۱/۶۴	۱/۵۵	روزنامه‌ها و مجلات
	۴	۱/۲۷	۰/۸۶	۴	۱/۳۴	۱/۰۴	۴	۱/۶۲	۱/۵۹	نشریات آموزشی و ترویجی
	۵	۱/۲۲	۰/۸۳	۵	۱/۲۳	۰/۹۹	۵	۱/۵۷	۱/۵۸	عکس‌ها، چارت‌ها و پوسترهای ترویجی

* (مقیاس: هیچ=۰، خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵)

دسترسی و اعتماد آنان به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف نشان داده شده است. همان‌طور که از نتایج مندرج در جدول ۷ مشخص می‌شود، بیشترین فراوانی در مورد هر سه متغیر مورد بررسی شامل میزان استفاده (۵۰ درصد)، میزان دسترسی (۶۶/۸ درصد) و میزان اعتماد به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی (۶۵/۶ درصد) مربوط به کشاورزان گندم‌کاری بود که در سطح متوسط قرار داشتند. نکته قابل توجه آن است که میزان استفاده ۴۶ درصد از کشاورزان مورد مطالعه از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف در سطح کم بوده و تنها در حدود چهار درصد از کشاورزان مورد مطالعه دسترسی زیاد به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی داشتند.

نتایج به‌دست‌آمده از توزیع فراوانی کشاورزان گندم‌کار برحسب سه متغیر میزان نیازهای اطلاعاتی، مهارت‌های ارتباطی و نگرش ارتباطی/اطلاع‌یابی آنان در جدول ۸ آورده شده است. با توجه به نتایج، بیشترین فراوانی (۵۱/۹ درصد) مربوط به کشاورزان گندم‌کاری بود که میزان نیازهای اطلاعاتی آن‌ها در سطح زیاد بوده است. از نظر مهارت‌های ارتباطی، بیشتر کشاورزان مورد مطالعه (۶۵/۲ درصد) مهارت‌های ارتباطی خود را در سطح متوسط ارزیابی کرده بودند. نکته قابل توجه آن است که تنها چهار درصد از کشاورزان از مهارت‌های ارتباطی بالایی برخوردار بودند. در نهایت، به لحاظ نگرش اطلاع‌یابی، نتایج نشان داد که بیشترین فراوانی (۵۲/۸ درصد) مربوط به کشاورزانی بود که نگرش اطلاع‌یابی مساعد داشتند.

در این بخش برای بررسی میزان تأثیر متغیرهای مستقل مورد مطالعه بر متغیر وابسته رفتار اطلاع‌یابی (میزان استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی) از مدل رگرسیون گام به گام استفاده شد. همان‌طور که از نتایج تحقیق در جدول ۹ پیداست، رگرسیون تا شش گام ادامه پیدا کرده و در مجموع شش متغیر وارد شده در تحلیل توانسته‌اند در حدود ۶۵/۷ درصد از واریانس متغیر وابسته "رفتار اطلاع‌یابی (Y)" را تبیین نمایند. با توجه به یافته‌های ارائه شده در جدول ۹، معادله خطی حاصل از تحلیل رگرسیونی گام به گام را می‌توان به شکل زیر نوشت:

$$Y = 1/618 + 1/531X_1 + 1/155X_2 + 1/110X_3 +$$

$$1/060X_4 + 1/480X_5 + 1/102X_6$$

علاوه بر رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف در جدول ۵، به‌منظور تحلیل بیشتر و دقیق‌تر داده‌ها به رتبه‌بندی مؤلفه‌های مرتبط با منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی از نظر میزان استفاده، دسترسی و اعتماد کشاورزان گندم‌کار به آن‌ها نیز پرداخته شد که نتایج آن‌ها در جدول ۶ آورده شده است. همان‌طور که از نتایج مشخص می‌شود، بالاترین رتبه از نظر میزان استفاده، دسترسی و اعتماد پاسخگویان مربوط به منابع اطلاعاتی بین فردی و پایین‌ترین رتبه مربوط به منابع اطلاعاتی چاپی بود. در این زمینه، ماهیت بیشتر منابع اطلاعاتی بین فردی همچون اعضای خانواده، مسئولان محلی، همسایگان و آشنایان، کشاورزان نمونه، فروشندگان و توزیع‌کنندگان نهاده‌های زراعی و غیره به‌گونه‌ای است که از یک سو معمولاً به‌راحتی در دسترس کشاورزان هستند و از سوی دیگر، به دلیل بافت خانوادگی و فرهنگی در مناطق روستایی و ارتباط نزدیکی که افراد محلی با یکدیگر دارند، کشاورزان گندم‌کار اعتماد بیشتری به آن‌ها داشته و در نتیجه، از این منابع در مقایسه با دیگر منابع و کانال‌های اطلاعاتی، بیشتر استفاده می‌کنند. در خصوص منابع اطلاعاتی چاپی که پایین‌ترین رتبه را از نظر میزان استفاده، دسترسی و اعتماد داشتند، بایستی اشاره شود که بالا بودن هزینه تهیه و چاپ این منابع اطلاعاتی و تنگناهای مالی سازمان‌های ذی‌ربط به‌ویژه سازمان ترویج کشاورزی در سال‌های اخیر به‌طور قابل توجهی سبب شده است تا سطح دسترسی کشاورزان گندم‌کار در منطقه مورد مطالعه به منابع اطلاعاتی چاپی همچون روزنامه‌ها و مجلات، نشریات آموزشی و ترویجی، عکس‌ها، چارت‌ها و پوستره‌های ترویجی و غیره کاهش یابد. افزون بر این، همان‌طور که خان‌محمدی (۱۳۹۴) تأکید دارد، مناسب و مرتبط نبودن محتوای این منابع اطلاعاتی و در عین حال، پایین بودن سطح تحصیلات کشاورزان، از عوامل اصلی هستند که منجر به پایین آمدن سطح اعتماد پاسخگویان نسبت به این دسته از منابع اطلاعاتی شده‌اند. در مجموع با توجه به وجود چنین شرایطی، همان‌گونه که نتایج این تحقیق نیز نشان داد، میزان استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی در مقایسه با دیگر منابع اطلاعاتی مورد بررسی، پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

افزون بر نتایج اشاره شده در بالا، در این بخش نتایج حاصل از توزیع فراوانی کشاورزان گندم‌کار برحسب میزان استفاده،

جدول ۶- رتبه‌بندی مؤلفه‌های مرتبط با منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی از نظر میزان استفاده، دسترسی و اعتماد کشاورزان گندم‌کار به آن‌ها

نوع منابع و کانال‌ها	میزان استفاده		میزان دسترسی		میزان اعتماد	
	رتبه	* انحراف ار	رتبه	* انحراف معیار	رتبه	* انحراف معیار
منابع اطلاعاتی بین فردی	/	/	/	/	/	/
منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای	/	/	/	/	/	/
رسانه‌های الکترونیکی	/	/	/	/	/	/
منابع اطلاعاتی چاپی	/	/	/	/	/	/

* (مقیاس: هیچ=۰، خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵)

جدول ۷- توزیع فراوانی گندم‌کاران برحسب میزان استفاده، دسترسی و اعتماد به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
میزان استفاده کشاورزان از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی	کم	۱۱۵	۴۶	۴۶
	متوسط	۱۲۵	۵۰	۹۶
	زیاد	۱۰	۴	۱۰۰
	جمع	۲۵۰	۱۰۰	
میزان دسترسی کشاورزان به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی	کم	۷۳	۲۹/۲	۲۹/۲
	متوسط	۱۶۷	۶۶/۸	۹۶
	زیاد	۱۰	۴	۱۰۰
	جمع	۲۵۰	۱۰۰	
میزان اعتماد کشاورزان به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی	کم	۴۸	۱۹/۲	۱۹/۲
	متوسط	۱۶۴	۶۵/۶	۸۴/۸
	زیاد	۳۸	۱۵/۲	۱۰۰
	جمع	۲۵۰	۱۰۰	

جدول ۸- توزیع فراوانی کشاورزان گندم‌کار برحسب میزان نیازهای اطلاعاتی، مهارت‌های ارتباطی و نگرش اطلاع‌یابی آنان

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
میزان نیاز اطلاعاتی	کم	۴۱	۱۶/۵	۱۶/۵
	متوسط	۷۹	۳۱/۶	۴۸/۱
	زیاد	۱۳۰	۵۱/۹	۱۰۰
	جمع	۲۵۰	۱۰۰	
میزان مهارت‌های ارتباطی	کم	۷۷	۳۰/۸	۳۰/۸
	متوسط	۱۶۳	۶۵/۲	۹۶
	زیاد	۱۰	۴	۱۰۰
	جمع	۲۵۰	۱۰۰	
نگرش ارتباطی / اطلاع‌یابی	نامساعد	۱۸	۷/۲	۷/۲
	بی‌نظر	۱۰۰	۴۰	۴۷/۲
	مساعد	۱۳۲	۵۲/۸	۱۰۰
	جمع	۲۵۰	۱۰۰	

جدول ۹- مشخصه‌های مدل نهایی معادله رگرسیونی

گام	متغیر	ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین (R ²)	ضرایب غیراستاندارد (B)	ضریب استاندارد شده (Beta)	مقدار t	Sig.
-	ضریب ثابت: b0	-	-	۱/۶۱۸	-	۲/۲۹۱	۰/۰۲۴
۱	میزان دسترسی به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی (X ₁)	۰/۶۵۳	۰/۴۲۶	۱/۵۳۱	۰/۵۲۵	۶/۱۷۷	۰/۰۰۰
۲	میزان مهارت‌های ارتباطی (X ₂)	۰/۷۱۹	۰/۵۱۷	۱/۱۵۵	۰/۳۹۹	۴/۰۷۰	۰/۰۰۰
۳	میزان نیازهای اطلاعاتی (X ₃)	۰/۷۵۸	۰/۵۷۴	۱/۱۱۰	۰/۳۷۰	۳/۹۶۸	۰/۰۰۰
۴	میزان اعتماد به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی (X ₄)	۰/۷۸۸	۰/۶۲۱	۱/۰۶۰	۰/۲۹۶	۳/۴۷۸	۰/۰۰۱
۵	نگرش ارتباطی/ اطلاع‌یابی (X ₅)	۰/۸۰۰	۰/۶۴۱	۱/۴۸۰	۰/۲۵۲	۲/۷۳۳	۰/۰۰۸
۶	میزان عملکرد گندم (دیم و آبی) (X ₆)	۰/۸۱۱	۰/۶۵۷	۱/۱۰۲	۰/۱۳۹	۲/۱۴۲	۰/۰۳۵

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که میزان مهارت‌های ارتباطی کشاورزان گندم‌کار اثر مثبت و معنی‌داری بر رفتار اطلاع‌یابی آنان (میزان استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی) داشت. این یافته با نتایج پژوهش‌های اوفوکو (Ofuoku, 2012)، بابو و همکاران (Babu et al., 2012) و حسین و همکاران (Hossain et al., 2011) همخوانی دارد. از آنجایی که فرایند ارتباطی و دستیابی به اطلاعات معتبر و کارآمد یک فرایند نسبتاً پیچیده و البته زمان‌بر است، از این‌رو، نیازمند وجود یکسری مهارت‌ها و قابلیت‌های ارتباطی و اطلاع‌یابی می‌باشد تا از طریق آن‌ها کشاورزان بتوانند در راستای رفع نیازهای اطلاعاتی خاص خود، اطلاعات مؤثق و معتبر را در مدت زمان کوتاهی کسب نمایند. اهمیت این موضوع، با در نظر گرفتن تنوع منابع اطلاعاتی موجود و ارائه حجم زیادی از اطلاعات از طریق آن‌ها از یک‌سو و اهمیت دسترسی سریع به برخی اطلاعات با توجه به ماهیت فعالیت‌های کشاورزی از سوی دیگر، دوچندان است. درواقع، همان‌طور که کاچارو (Kacharo, 2007) تأکید دارد، وجود چنین مهارت‌هایی سبب می‌شود تا فرد به لحاظ ذهنی و روانی، احساس اعتماد به نفس و خود کارآمدی پیدا کرده و در مواجهه با منابع اطلاعاتی مختلف، نه تنها دچار سردرگمی نشود، بلکه به شکل فعالانه و هوشمند نسبت به‌گزینش اطلاعات معتبر مورد نیاز خود اقدام کند. در این زمینه نیز به‌رغم اهمیت مهارت‌های ارتباطی، نتایج آمار توصیفی حاکی از

با توجه به نتایج کسب شده از تحلیل رگرسیون، میزان دسترسی کشاورزان گندم‌کار به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر رفتار اطلاع‌یابی یا میزان استفاده آن‌ها از این منابع بود که این یافته با نتایج پژوهش‌های اسدی و همکاران (۱۳۸۷)، ملک‌محمدی و همکاران (۱۳۸۷) و بابو و همکاران (Babu et al., 2012) همخوانی دارد. به‌احتمال زیاد وجود چنین ارتباطی به این دلیل است که استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف در درجه نخست مستلزم دسترسی فیزیکی به آن‌هاست، به‌طوری که تا زمانی که این دسترسی فراهم نشود، نمی‌توان انتظار داشت که کشاورزان گندم‌کار بتوانند از این منابع و کانال‌ها جهت برقراری ارتباط، کسب اطلاعات و رفع نیازهای اطلاعاتی خود استفاده نمایند. علیرغم اهمیت موضوع، با توجه به شرایط مناطق روستایی به‌ویژه از نظر زیرساخت‌های زیربنایی و سخت‌افزاری، چالش‌ها و محدودیت‌های پرشماری فراروی بهبود دسترسی کشاورزان به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی وجود دارد. در این زمینه، همان‌گونه که نتایج آمار توصیفی نشان داد، شمار بسیار اندکی از کشاورزان گندم‌کار (یعنی تنها در حدود چهار درصد) از سطح دسترسی مطلوبی به منابع اطلاعاتی و ارتباطی برخوردار بوده و نزدیک به یک‌سوم آن‌ها سطح دسترسی پایینی به این منابع به‌ویژه رسانه‌های الکترونیکی و منابع اطلاعاتی چاپی داشتند.

برخوردار باشند. به‌رغم اهمیت متغیر اعتماد به‌عنوان یکی از متغیرهای اصلی تأثیرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی، نتایج آمار توصیفی حاکی از آن است که نزدیک به ۸۵ درصد از کشاورزان گندم‌کار در منطقه مورد مطالعه از سطح اعتماد کم و متوسط نسبت به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف برخوردار بودند که این مسأله به‌احتمال فراوان می‌تواند یکی از دلایل اصلی پایین بودن میزان استفاده پاسخگویان از این منابع و کانال‌ها باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

امروزه، دانش و اطلاعات از عوامل ضروری در توسعه کشاورزی به‌شمار می‌آیند. دسترسی به اطلاعات به‌روز و به‌هنگام به‌عنوان کارآمدترین ابزار تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی می‌تواند نقش مهمی را در افزایش سطح آگاهی، دانش و توانمندی‌های بهره‌برداران بخش کشاورزی ایفا نموده و زمینه لازم جهت بهبود سطح تولیدات کشاورزی را فراهم آورد. آنچه در این زمینه حائز اهمیت است، جستجوی هدفمند و شیوه صحیح دسترسی به اطلاعات و به عبارت کامل‌تر، داشتن رفتار اطلاع‌یابی مطلوب است که می‌تواند به رفع نیازهای اطلاعاتی افراد و بهبود سطح دانش و اطلاعات آنان کمک شایانی نماید. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر با هدف بررسی رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار در شهرستان زنجان و عوامل تأثیرگذار بر آن انجام شد. به‌طور کلی، نتایج این تحقیق نشان داد که کشاورزان گندم‌کار از الگوها و رفتارهای اطلاع‌یابی مختلفی برخوردار بوده و برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود به‌طور هم‌زمان از منابع و کانال‌های گوناگونی اعم از منابع اطلاعاتی بین فردی، منابع اطلاعاتی چندرسانه‌ای، رسانه‌های الکترونیکی و منابع اطلاعاتی چاپی استفاده می‌کردند. هرچند، میزان استفاده از این منابع اطلاعاتی یکسان نبوده و بیشترین میزان آن مربوط به منابع اطلاعاتی بین فردی بود که البته، این منابع دارای بالاترین رتبه از نظر سطح دسترسی و اعتماد نیز بودند. علاوه بر متنوع بودن منابع و کانال‌های مورد استفاده کشاورزان گندم‌کار، با توجه به نتایج مشخص شد که پاسخگویان از درون منابع اطلاعاتی نیز از شیوه‌ها و ابزارهای اطلاعاتی و ارتباطی مختلفی برای کسب اطلاعات استفاده می‌کردند. به‌طوری که اعضای خانواده (در بین منابع اطلاعاتی بین فردی)، برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی (در بین منابع اطلاعاتی

آن بود که در حدود تنها چهار درصد از کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه دارای مهارت‌های ارتباطی بالایی بوده و میزان مهارت‌های ارتباطی بیشتر آن‌ها در سطح پایین و متوسط قرار داشت که این مسأله می‌تواند رفتار اطلاع‌یابی آنان را دچار اختلال نماید.

با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون مشخص شد که میزان نیاز اطلاعاتی کشاورزان گندم‌کار اثر مثبت و معنی‌داری بر میزان استفاده آنان از منابع اطلاعاتی و ارتباطی داشت که این یافته با نتایج پژوهش‌های ملک‌محمدی و همکاران (۱۳۸۷) و بابو و همکاران (Babu *et al.*, 2012) همخوانی دارد. در این خصوص، همان‌گونه که باچاو (Bachhav, 2012) تصریح دارد، نیاز، دلیل اصلی شکل‌گیری و بروز رفتار می‌باشد؛ این موضوع در مورد نیازهای اطلاعاتی نیز صدق می‌نماید، به‌طوری که وجود نیاز اطلاعاتی سبب افزایش انگیزه کشاورزان به استفاده از منابع اطلاعاتی و ارتباطی مختلف و بروز رفتار اطلاع‌یابی خاص می‌شود. زیرا با افزایش میزان نیاز اطلاعاتی، افراد بیشتر درصدد پاسخ‌گویی به نیازهای خود بوده و تلاش می‌کنند تا با دسترسی و استفاده بیشتر از منابع اطلاعاتی به شکل مطلوب‌تری به نیازهای اطلاعاتی خود پاسخ دهند. اهمیت این موضوع، با مد نظر قرار دادن این مسأله که بیش از نیمی از کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه میزان نیازهای اطلاعاتی خود را در سطح زیاد ارزیابی نموده‌اند، دوچندان بوده و به نظر می‌رسد که در صورت فراهم بودن زمینه و شرایط لازم، کشاورزان از انگیزه بالایی برای جستجوی اطلاعات و استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی مختلف برخوردار باشند. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که پس از سه متغیر اشاره شده، متغیر بعدی که اثر مثبت و معنی‌داری بر رفتار اطلاع‌یابی داشت، میزان اعتماد کشاورزان گندم‌کار به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی بود که این نتیجه با نتایج پژوهش‌های سعدی (۱۳۸۷) و لایائون (Layaon, 2013) همخوانی دارد. بسیاری از محققان و صاحب‌نظران بر این باورند که عوامل روان‌شناختی به‌ویژه اعتماد نسبت به منابع اطلاعاتی از اصلی‌ترین عوامل تأثیرگذار بر گرایش افراد برای استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف می‌باشند، به‌طوری که در صورت شکل نگرفتن چنین اعتمادی، حتی در صورت ارائه اطلاعات با کیفیت، باز هم امکان دارد که افراد از رغبت بسیار پایینی برای استفاده از یک منبع اطلاعاتی خاص

۲- با در نظر گرفتن شدت و سطح بالای نیازهای اطلاعاتی کشاورزان گندم‌کار و تأثیر مثبت و معنی‌دار این متغیر بر رفتار اطلاع‌یابی، پیشنهاد می‌شود به‌واسطه انجام نیازسنجی با مشارکت فعال کشاورزان، نسبت به تعیین نیازهای اطلاعاتی اولویت‌دار آنان اقدام شده و بر اساس آن، برنامه‌های آگاهی‌سازی و اطلاع‌رسانی مناسب از طریق منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی متناسب طراحی و تدوین شود. بدیهی است که با توجه به سرعت تغییرات محیطی و پویایی نیازهای اطلاعاتی کشاورزان، ضروری است که این نیازسنجی‌ها به‌صورت مستمر و دوره‌ای انجام گیرند. در این زمینه، تشکیل بانک داده‌های کشاورزی در هر منطقه و تلاش برای روزآمد رسانی آن می‌تواند کمک شایانی به شکل‌دهی رفتار اطلاع‌یابی مناسب در کشاورزان نماید.

۳- با توجه به اینکه در میان منابع اطلاعاتی بین فردی، میزان اعتماد و دسترسی کشاورزان مورد مطالعه به مسئولان محلی و کشاورزان نمونه بیشتر از سایر منابع بود، از این‌رو، پیشنهاد می‌شود با حمایت‌های اطلاعاتی از این منابع و تسهیل دسترسی آن‌ها به منابع اطلاعاتی معتبر و مورد نیاز، از آن‌ها در جریان اطلاع‌یابی غیرمستقیم کشاورزان بهره گرفته شود. همچنین، با توجه به رتبه پایین مواردی همچون شرکت در دوره‌ها و کلاس‌های آموزشی، بازدید از مزارع نمایشی و شرکت در جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های ترویجی از نظر میزان استفاده، دسترسی و اعتماد، ضروری است یک بازنگری جدی در برنامه‌ها و فعالیت‌های ترویجی ارائه شده در منطقه مورد مطالعه صورت گرفته و با برنامه‌ریزی بهتر، خدمات ترویجی مناسب‌تر و اثربخش‌تری برای کشاورزان فراهم شود.

۴- با در نظر گرفتن سطح اعتماد و دسترسی نسبتاً مناسب کشاورزان گندم‌کار در منطقه مورد مطالعه به برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی از یک‌سو و کارکردها و پتانسیل‌های اطلاع‌رسانی قابل توجه این رسانه‌ها از سوی دیگر، پیشنهاد می‌شود با در نظر گرفتن نیازهای اطلاعاتی اصلی کشاورزان و نیز توجه به معیارهایی همچون ارائه به زبان محلی، مناسب بودن زمان پخش، تازگی و روزآمدی، قابلیت به‌کارگیری در شرایط مزرعه و غیره، به‌منظور پوشش قرار دادن شمار بیشتری از کشاورزان و صرفه‌جویی در هزینه‌ها، نسبت به طراحی و تدوین برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی اقدام شود.

چند رسانه‌ای)، فیلم‌ها و سی‌دی‌های آموزشی (در بین رسانه‌های الکترونیکی) و کتاب‌های علمی (در بین منابع اطلاعاتی چاپی)، عمده‌ترین شیوه‌های مورد استفاده کشاورزان را تشکیل می‌دادند. همچنین، در مجموع نتایج این تحقیق حاکی از آن بود که رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار در منطقه مورد مطالعه ضعیف بود، به‌طوری که در حدود ۹۶ درصد از آنان در سطح متوسط و کم از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مختلف استفاده می‌کردند. افزون بر نتایج اشاره شده، بر اساس دیگر یافته‌های این تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که به ترتیب اهمیت شش متغیر دسترسی به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی، مهارت‌های ارتباطی، نیازهای اطلاعاتی، اعتماد به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی، نگرش اطلاع‌یابی و سطح عملکرد گندم‌کار اصلی‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه بودند. علیرغم اهمیت هر یک از این متغیرها، نتایج این تحقیق نشان داد که سطح دسترسی کشاورزان گندم‌کار به منابع اطلاعاتی مختلف پایین بود، مهارت‌های ارتباطی بیشتر آنان در سطح متوسط و کم قرار داشت، بیشتر آنان نیازهای اطلاعاتی زیادی داشتند و در نهایت، با وجود مساعد بودن نگرش اطلاع‌یابی بیشتر پاسخگویان، سطح اعتماد آنان به منابع و کانال‌های اطلاعاتی پایین بود که در مجموع، وجود چنین شرایطی سبب شده است تا همان‌طور که اشاره شد، رفتار اطلاع‌یابی مناسبی در کشاورزان شکل نگرفته و در نتیجه، آنان به شکل اثربخش نتوانند نیازهای اطلاعاتی خود را رفع کنند. به هر حال از آنجایی که رفتار اطلاع‌یابی یک مقوله پیچیده و چندبعدی به شمار می‌آید، برای بهبود آن ضروری است هر یک از عوامل تأثیرگذار به شکل مقتضی مورد توجه قرار گیرد که در این خصوص، توجه به پیشنهادهای زیر می‌تواند راهگشا باشد:

۱- با توجه به ضعف مهارت‌های ارتباطی کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه در سطح منطقه و تأثیر مثبت و معنی‌دار آن بر رفتار اطلاع‌یابی، پیشنهاد می‌شود دوره‌های آموزشی ترویجی با محتوای مناسب جهت بهبود سطح مهارت‌های ارتباطی کشاورزان گندم‌کار برنامه‌ریزی و اجرا شود. در این زمینه، مساعد بودن نگرش ارتباطی/ اطلاع‌یابی بیشتر کشاورزان گندم‌کار مورد مطالعه می‌تواند فرصت مناسبی جهت تشویق و ترغیب آنان به شرکت در این دوره‌ها و بهبود رفتار اطلاع‌یابی آن‌ها باشد.

منابع

- احمدی، ح.، و یاری، ش. (۱۳۹۳). مروری بر متون رفتار اطلاع‌یابی در ایران. *فصلنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، سال ۳۰، شماره ۱، صص ۱۹۷-۱۷۳.
- اسدی، ع.، شریف‌زاده، ا.، و شریفی، م. (۱۳۸۷). بررسی انگاره‌های رفتار اطلاع‌یابی کشاورزان گوجه‌فرنگی‌کار (مطالعه موردی بادوله در استان بوشهر). *فصلنامه علوم کشاورزی ایران*، سال ۳۹، شماره ۱، صص ۴۳-۳۱.
- خان‌محمدی، ا. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر رفتار ارتباطی کشاورزان در استان زنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه زنجان.
- رضوانفر، ا.، و سوختانلو، م. (۱۳۸۸). تحلیل متغیرهای تأثیرگذار بر رفتار ارتباطی کشاورزان دامدار ایران. *فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، سال ۴۰، شماره ۳، صص ۱۶۶-۱۵۷.
- سعدی، ح. (۱۳۸۵). بررسی میزان دسترسی و اعتماد گندم کاران استان همدان به فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مدیریت و کنترل آفت سن. *فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات*، سال ۲۲، شماره‌های ۱ و ۲، صص ۹۵-۷۸.
- شاه‌ولی، م.، و ملکیان، ع. (۱۳۹۳). طراحی الگوی ارتباطی و اطلاع‌رسانی برای توانمندسازی زنان عضو صندوق اعتبارات خرد روستایی لپویی استان فارس با پارادایم توحید محور. *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۷، شماره ۳، صص ۶۸-۴۳.
- شریفی، م. (۱۳۸۳). بررسی آثار تعیین قیمت گندم بر تولید آن در ایران. *فصلنامه اقتصاد، کشاورزی و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۴۶، صص ۱۸۹-۱۵۹.
- عرب‌پور، ح. (۱۳۹۳). بررسی رفتار اطلاع‌یابی زنان روستایی بخش مرکزی شهرستان زرنند کرمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء.
- غیائی، ع.، و پاریاب، ج. (۱۳۹۱). بررسی رفتار و منابع اطلاع‌یابی هندوانه‌کاران شهرستان جوین نسبت به کشاورزی پایدار. مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار. تهران، ۲۰ اسفند، صص ۱۰-۱.
- مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی. (۱۳۹۵). *آمارنامه کشاورزی: محصولات زراعی سال زراعی ۹۴-۱۳۹۳ (جلد اول)*. تهران: انتشارات وزارت جهاد کشاورزی، معاونت برنامه‌ریزی و اقتصادی، مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات.
- معمارباشی، پ.، و زمانی میاندشتی، ن. (۱۳۹۲). واکاوای اطلاع‌یابی تحصیلی از طریق اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، سال ۹، شماره ۱، صص ۴۹-۳۳.
- ملک‌محمدی، ا.، آذرکردار، ه.، رضوانفر، ا.، و بابالار، مصباح. (۱۳۸۷). بررسی رفتار اطلاع‌یابی توت‌فرنگی‌کاران استان کردستان. *فصلنامه علوم کشاورزی ایران*، سال ۳۹، شماره ۲، صص ۴۹-۵۹.
- مؤیدی، م.، و حیاتی، د. (۱۳۹۴). ارزیابی اثربخشی برنامه‌های تلویزیونی کشاورزی از دیدگاه مخاطبان: مورد مطالعه استان فارس. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، سال ۱۱، شماره ۲، صص ۱۶۵-۱۸۱.
- Aker, J. (2011). Dial "a" for agriculture: A review of information and communication technologies for agricultural extension in developing countries. Working Paper, No. 269, Center for Global Development, Washington, D.C.
- Babu, S., Glendenning, C., Asenso-Okyere, K. and Govindarajan, S. (2011). Farmers' information needs and search behaviors: Case study in Tamil Nadu, India. IFPRI Division Discussion Paper, International Food Policy Research Institute.
- Bachhav, N. (2012). Information needs of the rural farmers: A study from Maharashtra, India: A survey. *Library Philosophy and Practice*, 866, 1-13.
- Bartlett, J., Kotrlík, J., and Higgins, C. (2001). Organizational research: Determining appropriation sample size in survey research. *Information Technology, Learning and Performance Journal*, 19, 43-50.

- Cukurl, T. (2013). Determination of communication behavior of earthen pond fish farmers. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 19, 1358-1363.
- Dinpanah, G., and Lashgarara, F. (2011). Factors influencing the information seeking knowledge of wheat farmers in Iran. *African Journal of Agricultural Research*, 6 (14), 3419-3427.
- Halakatti, S., Gowda, D., and Natikar, K. (2010). Role of mass media in transfer of agricultural technologies. *Research Journal of Agricultural Sciences*, 1(3), 290-291.
- Hill, M. (2010). Using farmer's information seeking behavior to inform the design of extension. *Extension Farming System Journal*, 5 (2), 121-126.
- Hossain, K., Islam, M., Bhuiyan, M., Wazed, A., and Rahman, M. (2011). Farmer's communication behavior in receiving information on improved rice production technologies. *J. Innov. Dev. Strategy*, 5 (1), 28-33.
- Kacharo, D. (2007). Agricultural information networks of farm women and role of agricultural extension. M.Sc. Thesis, Department of Rural Development and Agricultural Extension, School of Graduate Studies, Haramaya University.
- Layaoen, M. (2013). *Farmers in adversity: Communication patterns and trends among selected Filipino farmers in facing the challenges of climate change to Rice farming*. M.Sc. Thesis, College of Mass Communication, University of the Philippines.
- Ofuoku, A. (2012). Influence of extension agents' and farmers' communications factors on the effectiveness poultry technology messages. *Agricultural Research and Extension*, 15 (1), 14-23.
- Okwu, O., and Dauda, S. (2011). Extension communication channels' usage and preference by farmers in Benue state, Nigeria. *Journal of Agricultural Extension and Rural Development*, 3 (5), 88-94.
- Rastogi, S., and Hasan, S. (2014). A study on communication behavior of agricultural input users of Udham Singh Nagar district of Uttarakhand, India. *Journal of Applied Natural Science*, 6 (1), 193-196.
- Sarris, A., and Hallam, D. (2006). *Agricultural commodity markets and trade: New approaches to analyzing market structure and instability*. United States: Edward Elgar Publisher.
- Swanson, B. (2010). Changing extension paradigms within a rapidly changing global economy. *Rural Development News*, 1, 59-63.
- Verma, A., Meena, H., Singh, Y., Chander, M., and Narayan, R. (2012). Information seeking and sharing behavior of the farmers-a case study of Uttar Pradesh state, India. *Journal of Recent Advances in Agriculture*, 1(2), 50-55.

Factors Affecting Information Seeking Behavior of Wheat Farmers in Central District of the Zanjan Township

E. Khanmohammadi and R. Rezaei^{*1}

(Received: Oct, 29. 2016; Accepted: Apr, 08. 2017)

Abstract

Many scholars and experts have a special emphasis on an appropriate understanding of information resources as well as the suitable use of them which means having a desirable information seeking behavior due to the importance of the knowledge and information as the main effective factors of agricultural development. Investigating the information seeking behavior of the wheat farmers in order to determine its affecting factors was the main purpose of the study. All of the wheat farmers of central district of Zanjan township (N=5705) were the statistical population of the study in which 250 individuals were selected as a sample through multistage sampling method. Data were collected through a questionnaire. The content validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts. The reliability was also confirmed through a pretest which the Cronbach's alpha of the variables were calculated in an acceptable level (0.784 to 0.888). The results showed that about 50 and 46 percent of the wheat farmers used the communication and information resources and channels at moderate and low levels, respectively; whereas, only 4 percent of them used the resources and channels at high level. Furthermore, the results revealed that among the interpersonal information sources, family members and local authorities; multimedia information sources, television and radio programs; electronic media, educational films and CDs; and printed information sources, scientific books and newsletters and research reports of organizations had the highest ranks in terms of application, respectively. The results of a regression analysis indicated that 65.7 percent of the variance of dependent, use of communication and information resources and channels, were explained by the six variables including access to the resources and channels, communication skills, information needs, trust to resources and channels, information seeking attitude and the wheat yield.

Keywords: Knowledge and Information, Information Seeking Behavior, Use and Access to Information Resources, Communication Skills, Wheat Farmers, Zanjan Township.

---

¹ Former M.Sc. Student and Associate Professor of Agricultural Extension and Education, respectively, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

* Corresponding author, Email: r_rezaei@znu.ac.ir